

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE BÜYÜK SANAYİ ÖNCESİ ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ¹

Dr. Murat ŞEKER

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri'nin "birleşik" adı ile devlet olmasından bu yana ikiyüz yıldan fazla bir süre geçmiştir. Amerika kıtasının Avrupalılar'ca yerleşime açılmasının tarihi düşünüldüğünde, yukarıda anılan ikiyüz yıla bir ikiyüz yıl daha eklemek gereği ortaya çıkmaktadır. Bu du-

¹ Günümüzde özellikle uluslararası analizlerde yapının siyasal görünüm içindeki konumunun öncelikle işlendiği bir gerçektir. Devlet sistemlerinin, devletlerin işleyişinin yazılı yazısız kurallarının, giderek, rejimlerin incelemelerde ön plana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Ancak, bu türden siyasal görüntüler, pek çok diğer ilişkiye bağımlı olarak su üstüne çıkmış enstantanelerdir. Ender olmakla birlikte, bazı çalışmalarda, yapının siyasal görünümünün bu özelliğinin gözden kaçırılarak, anılan görüngülerin her topluma uyar birer kalıp olarak sunulabilmesi durumu ile karşılaşılacaktır. Oysa, yapının siyasal görünümü, devletin işleyişi, kuralları ve nihayet demokratikliği ile birlikte, o toplumun geçmişine de dayanan karmaşık bir ilişkiler bütünüdür bir parçasıdır.

Yukarıda anılan kuramsal yaklaşımın iki farklı biçimde, Alman Tarihçi Okulu ve Marx tarafından işlendiği bilinmektedir. Bu çalışma ise, Alman Tarihçi Okulunun tarihsel olayların biricikliği savına katılmadan, diğer taraftan da, Marksist genellemelerin somut olguları zorlamasına izin vermeden yapılmış bir yapısal analiz denemesidir.

Daha eski dönemlere ait İngiliz Sosyal tarihinin incelenmesi ile son yüzyılın A.B.D. gelişmelerinin araştırılması bu çalışmayı daha anlamlı yapabildi, ancak iş bu noktaya geldiğinde sınırları ötelere götürmenin sonu yoktur ve bu çalışmada 16. yy. ortalarından 19. yy. sonlarına kadar süren ve Kuzey Amerika sosyal tarihini esas alan bir sınır çizilmiştir.

Bu kronolojik sınır içinde de, yapılmak istenen bir tarih araştırması değil Çalışma Sosyolojisi araştırmasıdır.

Çalışma ilişkileri kavramı, Çalışma Sosyolojisi bütünü içinde, özellikle Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan işçi-işveren ilişkilerinin araştırılmasından doğmuştur.

Bu çalışma da, ilerlemiş safhalarında bu tür bir çalışma ilişkisi analizini sunmaktadır. Daha erken evrelere ilişkin açıklamaların, son dönemi açıklamaya yönelik çabalar olarak düşünülmesi gereklidir.

rumda genç bir ulus, orta yaşlı bir devlet ve yaşlı bir federal cumhuriyet olgusu ile karşılaşmaktadır.

A.B.D. yönetim biçimine yabancı bir kişinin, bu devletin işleyişini olağan karşılamaması muhtemeldir. Bu Devletin, siyasi kurumlaşmasını temellendiren “güçler ayrılığı” ve “federal” kavramlarının, başka bazı ülkelerde de varlıkları öne sürülmüş olmasına rağmen, bu ülkenin işleyişinde ortaya çıkan pek çok karşılıklı etkileşim olgusuna diğer ülkelere rastlanmaz. Örneğin, A.B.D. yönetiminin gücü ve güçsüzlüğü, konunun yabancıları için anlaşılabilir bir olaydır. Bu işleyişin açıklamalarını, öncelikle çalışma ilişkileri üzerinde durarak, toplumun tarihsel kökenlerinde aramak gereği ortaya çıkmaktadır.

Örneğin federalizm kavramı günümüzde yer yer, teknik avantajları nedeniyle uygulanan bir yerel yönetim kavramı anlamında da kullanılmaktadır. Merkezi devletin federe birimler üzerinde üstün bir otoritesi vardır, bu nedenle, federe birimler genellikle “eyalet” adı ile anılırlar. Kısacası, bir federal devlete baktığımızda, kesin bir hiyerarşik üstünlük içinde bir merkezi devlet görülür.

A.B.D.’nin yapısı ise, bu anlamda bir federal devlet biçimini yansıtmaz. Bu devlet, daha çok bir konfederasyona benzer. Konfederasyonda, bağımsız devletler biraraya gelerek, ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kendilerinden üstün olmayan merkezi bir birlik oluşturmuşlardır.

A.B.D., bünyesinde taşıdığı farklı yapısal unsurlar nedeniyle, yukarıdaki klasik tanımlara uymayan, kendine özgü bir yönetim biçimidir. Açıklanması gereken de, anılan farklı yapısal unsurlar ve bunların bir devleti, daha doğru bir deyim ile, bir ülkeyi şekillendirmesi sürecidir.

Bu çalışmada temel hipotez, A.B.D.’nin kuruluşundan, hatta daha öncelerden başlayan sosyal oluşumların, bu devletin yapısı içinde günümüze değin varlıklarını sürdürdükleri; A.B.D. federalizminin bu sosyal oluşumların bir görüntüsü olduğu; çalışma ilişkilerinin de, bu sosyal oluşumların en önemlisi olduğudur.²

Bu bağlamda, günümüz A.B.D. siyasal yapısı ile A.B.D. işçi hareketlerinin ve bu ikisinin karşılıklı etkileşiminin kökleri, incelenmekte olan tarih kesidi içinde yer almaktadır. Siyasal parti ve sendika ilişkileri, aday destekleme ya da cezalandırma biçiminde ortaya çıkan siyaset uygulaması, güçlü sendikacılık, zayıf sosyal haklar böyle bir tarihsel sürecin ürünleridir.

² Buna bağlı olarak da; Toplumsal yapının analizi yapılmadan incelenmeye başlanamayacak siyaset ve ekonomi gibi alanlarda, çalışma ilişkilerinin böyle bir analiz için temel alınmasının geçerli bir yöntem olduğu varsayımlanmaktadır.

KOLONİ DÖNEMİ KUZEY AMERİKA'NIN YAPISAL KONUMU

A.B.D. halkının oluşumu çok farklı bir tarihsel örnek niteliğindedir. Bu oluşum o denli farklı, diğer ülkelere benzemeyen özellikler taşımaktadır ki, her türlü benzetmeden kaçınarak, ortadaki somut görüntüyü kendi bütünlüğü içinde incelemek en doğru çözüm olacaktır.

Kuzey Amerika'ya yerleşim amacıyla yapılan göçler 17. yüzyıl ile başlamıştır. Önceleri zorluklarla karşılaşılmasına rağmen, sonuçta bir iki yerleşim yerinde tutunmak mümkün olmuştur.

Yerleşimlerin niteliği açısından, öncelikle dönemin İngiliz yönetiminin tavrı ve bu tavrın sonuçları önemlidir. Kuşkusuz, bu tavrın arkasında belirli beklentiler rol oynamıştır. Yine, bu beklentilerin de, o dönemde büyük ölçüde başarılı olmuş olan İspanyol altın vurgunculuğundan etkilendiği açıktır.

Dolayısıyla, ilk İngiliz göçlerinin altın bulma amacı ile teşvik edildiği ve desteklendiği söylenebilir. Nitekim, ilk göç edenler, serüven peşindeki parasız kalmış asillerdir. Ancak bunlar, İspanyol örneğinin aksine, bir devlet desteğinden yararlanmamışlardır. Taçın bu konuya yaklaşımı, konunun bir ticari girişim olduğu ana fikrinden hareket etmektedir. Buna bağlı olarak da Kral, yeni kıtada yalnızca ticari girişimcilerin birbirleri ile sürtüşmeye girmelerini engelleyecek türden önlemler almıştır. Bunların en önemlisi, ortaklıklar halinde ortaya çıkmış olan bu serüvencilere yeni kıta sahillerinde, belirli enlemleri sınır tayin ederek yer göstermektir.

Böylelikle yeni kıtada ilk İngiliz yerleşimleri ticari örgütlenmeler eli ile kurulmuş olmaktadır. Bu kuruluş biçiminin, yeni toplumun oluşumunda çok önemli etkileri olmuş, sorunlara ticari bir gözle bakmak, çözümleri ortaklar meclisi anlayışı içinde aramak gibi alışkanlıklar böylece ortaya çıkmaya başlamıştır. Amerika'nın yerleşime açılması ile birlikte ortaya çıkan bir kavram "sınır"dir.³ Başlangıçta sınır Atlantik sahilleridir.⁴ İlk yerleşimlerde niteliği belirsiz bu sınır karşısında güvenlik endişesi önemli bir yer tutmuştur. Sınırın ilerletilmesi, "öncü"⁵ gibi kavramlar, A.B.D.'nin oluşumunda önemli yer tutmuş, söz gelimi küçük toplulukların hemen kendi aralarında örgütlenmeleri, yönetimi, hukuku ve gelişmenin yönlendirilmesini ele almaları gibi gelenekler toplumda yerleşmiştir.

³ Frontier.

⁴ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow Jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 36.

⁵ Frontiersman.

Bu biçimde ortaya çıkan ilk yerleşimler, tamamen şirket kuralları içinde ve şirketin anavatandaki merkezine bağlı olarak yönetilmektedirler.

Yatırımcı ortaklık, bu girişimi sağlamakla önemli miktarlarda harcamaya yapmaktadır ve kuşkusuz bir karşılık bekleyecektir. Dolayısıyla ilk yerleşenler şirkete karşı bir yükümlülük altına girmiş kişilerdir. Ancak, bu topraklarda yatırımcıların arzularını tatmin edecek bir altın rezervi yoktur. Bu yöndeki çabaların hüsrana uğramasından sonra, şirketler zararlarını en aza indirebilmek için çevrelerini yeniden incelemek gerektiğini duymuşlardır. Ayrıca koloninin geçiminin sağlanması için küçük ölçekli tarımsal girişimler de gerekli olmuştur.

Çevre, doğal kaynaklarla doludur. Verimli topraklar, bol orman kaynakları ve deri elde edilecek av hayvanları. Bir de "tütün" adını taşıyan bir bitki.

Aslında tütün daha önceden bilinmektedir, hatta Avrupa'da yer yer kullanılmaktadır. Ancak bu kullanım yaygın değildir. Üstelik Kral tarafından İngiltere'de yasaklanmıştır.

Çeşitli çabalarla tütün kullanımının giderek yaygınlaşması ve kolonilerde tütün tarımına çok elverişli bir ortamın bulunması, yatırımcılara aradıkları altını başka bir görünüm içinde sunmuştur. Bu şirketler ilk kez bir kâr olanağına kavuşmuşlardır.

Bu türden "temel ürünler",⁶ sosyal koşulları ve gelişmeyi de belirleyen özellikler taşırlar. "Kurtarıcı" işlevleri nedeni ile bu ürünlerle ileride de karşılaşılacaktır.

Tütün tarımı, şirketlerin göç olayına yeni bir yön vermelerine neden olmuştur. İlk değişiklik, çalışmaya hiç hevesli olmayan serüvenci asillerin yerini toprakta çalışmaya hazır çiftçilerin almasıdır.

Böylece göç olayı yeni bir yön kazanmıştır. Ülkeye yeni gelenler serüvenciler değil gerçek anlamda göçmenlerdir.

Bu yeni sistemin işletilmesi için öncelikle insanları göçe ikna etmek gereklidir. Bu da hiç güç olmamaktadır. Dönem koşulları, İngiltere'de "çitleme" hareketinin başlaması ile, ortakçısı oldukları topraklardan atılmış, çiftçiliği iyi bilen pek çok ailenin göçe gönüllü olmasını sağlamaktadır. Zaman içinde İngilizler dışında, İskoçlar, Almanlar, Hollandalılar, Fransızlar, Yahudiler, Galliler, İsveçliler, İsviçreliler ve Afrikalılar ilk gelen grupları oluştururlar. Avrupa'daki gelişmeler bunu teşvik etmiştir. Söz gelimi, İskoçlara İngiliz yurttaşlık hakkının tanınması, Almanya'da

⁶ Staple crops.

1618-1648 yılları arasında süren 30 yıl savaşı gibi faktörler etkili olmuştur.⁷ Ayrıca İngiltere, mahkumlara alternatif ceza olarak göç olanağını sunmaya uzun yıllar devam etmiştir.

Göç edenler, belli bir İngiliz vatandaşlığı sürecini yaşamış, seçimlerden, "common-law"dan, "Magna Carta"dan haberleri olan kişilerdir ve vatandaşlık haklarından feragat etmeden, kendi istekleri ile göç etmektedirler. Daha 1587 de ilk yerleşimi kuran Sir Walter Raleigh'e, Kraliçe Elizabeth verdiği ruhsatta, yerleşenlere İngiliz Yurttaşlarının haklarını vermesini garanti etmiştir.⁸

Yeni toplum her ne kadar bütün haklarına sahip İngiliz vatandaşlarından oluşmakta ise de, bu vatandaşların göç etmelerinin tek sebebi topraklarından atılmış olmak değildir. Çeşitli dinsel çekişmeler de bir göç sebebi olmakta ve önemli bir kesim insan, belirli dinsel baskılardan kaçabilmek, diğer bir deyişle, dinsel özgürlüğe kavuşmak için göç etmektedir. Dolayısıyla yeni toplum, Avrupa'da o güne değin görülmemiş bir dinsel özgürlük ortamı içinde oluşmaktadır. Sözgelimi Connecticut ve Massachusetts'de Puritan'lar, Pennsylvania'da Quaker'ler kendi topluluklarını kurmuşlardır.⁹ Ancak, bu özgürlüğü, en azından ilk dönemler için fazla abartmamak yerinde olur. Hristiyanlık dışında bir dine inanma özgürlüğü yoktur. Öte yandan dikkati çeken bir konu, her dinsel grubun kendi dışındaki gruplara karşı hoşgörüsüzlüğüdür. Bu düşünce ve inanç çeşitliliği ve bu çeşitlilik içinde her grubun tavizsiz bağnazlığı da toplumsal yapının oluşumunda etkisini bugünlere değin sürdüren olgulardan birisidir.

"Sınır"da köprübaşı niteliğinde ve güvenliği esas alarak başlayan yerleşimler, daha sonra tarımsal hinterlandın organizasyon merkezi niteliğini kazanmışlardır. Bu nitelik, sınır ilerledikçe ortaya çıkan yeni yerleşimlerin de ortak özelliği olmuştur. Sınır gerisi yerleşim yerlerinin tarım dışı alanlarda örgütlenerek birbirleri ile rekabete girmeleri daha sonra ortaya çıkan bir gelişmedir.¹⁰

Tütün özellikle 18. yy. da eski "kurtarıcı" niteliğini giderek yitirmiş,

⁷ Henry F. Bedford, Trevor Colburn, *The Americans*, 3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972, s. 34.

⁸ Merle Curti, Richard H. Shryock, Thomas C. Cochran, Fred Harvey Harrington, *An American History*, 2 cilt, Harper & Brothers, New York, 1950, s. 83.

⁹ Sam Bas Warner, Philadelphia: The Private City, Alexander B. Callow Jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 83.

¹⁰ Arthur M. Schlessinger, The City in American Civilization, Alexander B. Callow Jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 36.

tütün fiyatları düşmüştür. Gerçi hâlâ tütün ve diğer bazı ürünler Avrupa'ya gönderilmektedir ama dış ticaret artık Amerika'nın aleyhine denge vermektedir. Tütün tarımının Amerika'ya getirdiği bir yenilik ise varlığını sürdürmektedir. Bu yenilik, bir Hollanda gemisinin Ağustos 1616 tarihinde getirip sattığı yirmi kadar yolcudur.¹¹ Bu yirmi kişi ve onu takip edenler, derileri siyah olduğu için özgürlüklerini hiç kazanamamışlardır. Kölelik yeni dünyanın çok ihtiyaç duyduğu işgücünü kısa yoldan çözümlen bir "kendine özgü kurum"¹² olarak varlığını korumuştur.

Köle olarak kullanılamayan bir insan grubu ise bugüne değin Amerikalılar'ın başlarına dert olmuştur. Yerli Amerikalılar, daha ilk yerleşim günlerinden itibaren göçmenlerle bir sürtüşme içinde olmuşlardır. Bunların ne dinsel olarak asimilasyonu mümkün olmuş, ne de yerleşik tarıma geçmeleri sağlanabilmiştir. Özgür dolaşma ve avlanma alışkanlıkları hiç kaybolmamış, av topraklarını sürekli yeni yerleşimlere terk etmek hiç kabul edemedikleri bir gerçek olmuştur. Yerli Amerikalılar ile ortaya çıkan bu sürekli çatışma durumu, yeni toplumun yapısını belirleyen öğelerden birisidir.¹³

KOLONİ DÖNEMİ ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ

Koloni döneminde Kuzey Amerika İngiltere'nin bir parçasıdır. Çalışma ilişkileri de anavatanla birlikte ortaya çıkmaktadır. Yeni toplum, İngiltere'nin kırsal bir uzantısı gibidir. Bu çağ İngiltere için merkantilizm çağıdır. Merkantilizm, ham madde ve pazar olanakları için sömürge yönetimini savunmakta, ticaret yolları açılması ve bunların korunmasını gerekli görmektedir.¹⁴ Çok ortaklı şirketler bu amaçla desteklenmekte, paternalist devlet, ücretten çalışma koşullarına kadar her şeye müdahale etmektedir. "Elizabethan Poor Law", yer yer serseri diye adlandırılan kişilere zorunlu işçilik yaptırılmasını olanaklı kılan, ücretlerin önceden saptanmasını isteyen ve işlerin bitmeden işin bırakılmasını yasaklayan hükümlerle dolu bir dönem kanunudur.¹⁵

İngiltere için yeni kıtanın yerleşime açılması zamanlama olarak iç

¹¹ Henry F. Bedford, Trevor Colburn, *The Americans* ,3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972, s. 29.

¹² Peculiar institution.

¹³ Bağımsızlık öncesinde İngilizler, yerlileri rahat bırakıp çatışmalardan kaçma yanlısı idiler, Amerikalılar ise onların topraklarına göz dikmişlerdi. Bedford, s. 51.

¹⁴ Charles A. Beard, Mary R. Beard, *A Basic History of the United States*, The New Home Library, New York, 1944, s. 89; Merle Curti, Richard H. Shryock, Thomas C. Cochran, Fred Harvey Harrington, *An American History*, 2 Cilt, Harper & Brothers, New York, 1950, s. 50.

¹⁵ Henry Peeling, *American Labor*, Popular Library Inc., New York, 1962, s. 15

sorunlarına uygun olmuştur. Ekonomik gelişmeler, toprak sahibi feodal beyler için, ortakçı köylülerini atıp, yünü için koyun yetiştirmeyi daha tercih edilir hale getirmiştir. "Çitleme" diye anılan bu süreç içinde binlerce köylü işsiz kalarak kentlere akın etmiştir. Bu paralelde de, Amerika'ya göçler teşvik görmüştür. Daha 1576 tarihinde bile Amerika'daki yerleşimlerin İngiltere'deki işsizlik için ne kadar iyi olacağını savunan çalışmalar vardır.¹⁶

Diğer sorunlar da zamanlamayı uygun kılmaktadır. Söz gelimi 8. Henry'nin Katolik Kilisesi'ne baş kaldırması ve bunu takip eden gelişmeler dinsel inançlarda bir çeşitliliği getirmiştir. Henry'nin kızı Elizabeth babasının yolunu tutmuştur ama yerine geçen James daha farklı düşünmektedir. Sonuç ise, her dönemde kendini baskı altında hisseden dinsel inanç gruplarının varlığıdır. Amerika ise bunlara önemli bir özgürlük ortamı sunmaktadır. Örneğin, Maryland 1649 tarihli "Act Cocerning Toleration" ile dinsel özgürlüğü güvenceye almıştır.

Göç olgusunu teşvik eden bütün bu faktörler sonucunda Amerika kıtasına yerleşenler ilke olarak tarıma yönelmişlerdir.

İngiltere'de "Glorious Revolution" diye adlandırılan (1688) siyasal gelişmeler sonucunda parlamento ortamında Torries-Whigs adları ile toprak sahipleri ile iş çevrelerinin çekişmelerinin başladığı bilinmektedir. Bu siyasal yapılanma bir ölçüde Amerika'ya yansımıştır. Aslında ilk yerleşimlerden itibaren, yatırımcı şirket yöneticilerinin genel düşüncesi, İngiltere'dekine benzer bir tarımsal yapıdır. Hatta, yalnız fizik özellikleri ile değil, sosyal ve psikolojik yönleri ile birlikte bir feodalitenin yerleştirilmesine çaba harcanmıştır. Ancak, bu yeni ülkeye eski dünyanın kurumlarını ithal etmek kolay olmamıştır. Özellikle toprağın bolluğu ve göçmenlere bir teşvik olmak üzere toprak dağıtma zarureti, feodalitenin getirilmesini zorlaştırmıştır. Buna rağmen, New Amsterdam (York) çevresinde Hollandalı'ların etkisi ile, sınırlı bir ölçüde de olsa feodalite benzeri bir kurumlaşma görülmüştür.¹⁷

Feodalitenin tutunamadığı bu yeni ülkenin sosyal temelini küçük çiftçiler oluşturmuşlardır. Başlangıçta bu çiftçiler, kendine yeterliliği esas alan geçimlik işletmeler içinde üretimde bulunmuşlardır. Ancak, daha ilk dönemlerden başlayarak, Amerikan geçimlik işletmesini, geleneksel tarım toplumlarının geçimlik işletmelerinden ayrı düşünmek gereklidir. Bu ilki daima bir iç dinamizm taşır ve ilk fırsatta pazarla ilişki kurar.

¹⁶ Henry Peeling, *American Labor*, Popular Library Inc., New York, 1962, s. 9.

¹⁷ Robert Reid Howison, *A History of the United States of America*, Everett Waddey Company, Richmond, 1892, s. 518.

Yeni ülkenin temel geçim tarzı çiftçilikse, çiftçiliği sürekli besleyen kurum ise göçler yoluyla insan gücünün sürekli desteklenmesi sürecidir.

Gög, buna bağlı olarak oluşan "sürelî uşak" kurumu ile birlikte ele alınmalıdır. 17. yüzyıldan itibaren varlığını gösteren bu kurum, yol ücretini ödeyemeyecek durumda olanların Amerika'ya nakillerini sağlamak için geliştirilmiş bir dizi önlemden oluşmaktadır. Aslında Avrupa'da yerleşmiş olan "indenture" geleneğine, diğer bir deyişle, çocukların bir meslek edinmek üzere yedi yıllık sürelerle bağlanması yani çıraklık sözleşmesine dayanmaktadır. "Binding out" denilen bu sözleşmeden geri dönülemez. Süre sonunda usta çırağın iş kurması için bazı olanaklar sağlar. Buna benzer bir biçimde, parasız yolculuk yapan kişiler, indikleri limanda, nakliye sağlayan kuruluş tarafından halka, genellikle de çiftçilere belli süreler için çalışmak üzere satılırlar. Bu kurum tamamen gönüllülüğe dayanmaktaysa da, zaman zaman kaçırılan kişilerin de sürekli uşak olarak satıldıkları olmuştur. Süreler, koşullara göre üç-yedi yıl arasında değişir. Bu süre içinde uşak bir köleye benzer biçimde barınma ve beslenme dışında bir talebi olmaksızın tamamen sözleşme ile bağlandığı kişinin emri altına girer. Yalnız çalışması değil, evlenme de dahil bütün özel hayatı denetim altındadır. Bu sürenin bitiminde ise özgür kalır ve kimi durumlarda toprak, çiftlik hayvanı gibi haklar elde eder.

1625 yılında Virginia nüfusunun %40'ının, 1680 yılında Pennsylvania nüfusunun %33'ünün sürelî uşak olduğu saptanmıştır.¹⁸ Bunların durumu büyük ölçüde kendilerini çalıştıranların insafına kaldığından, zaman zaman önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Virginia'da 1661 ve 1670 yıllarında başkaldırmaların olduğu bilinmektedir.¹⁹

Bu kurum, hem yoksul Avrupalıların göç etmelerini kolaylaştırmış hem de Amerikalı çiftçiler için çok ihtiyaç duyulan işgücünü karşılamıştır. Aslında sürelî uşak kurumunun etkisi bu kadarla da kalmaz;

Geçimlik işletmelerin pazara açılmasında bu türden, değişen, nakit paraya ihtiyaç yaratan, kendisi nakit para sağlayan, görece daha yoğun bir iletişim gerektiren çalışanların varlığı rol oynamıştır. Sosyal yapıda da, bu çalışanların giderek özgür olmalarının, evlenerek, toprak alarak, başka işler kurarak yerleşmelerinin etkisi olmuştur. Geleneksel geçimlik çiftçiliğin ekonomik nedenleri olduğu kadar yöresellikten ve aynı çevre insanların değişmeden aynı yöntemleri uygulamasının da bir etkisi vardır. İşletmeye sürelî uşak biçiminde sağlanan bu taze kan, kaçınılmaz

¹⁸ Merle Curti, Richard H. Shryock, Thomas C. Cochran, Fred Harvey Harrington, *An American History*, 2 Cilt, Harper & Brothers, New York, 1950, s. 61.

¹⁹ Henry Peeling, *American Labor*, Popular Library Inc., New York, 1962, s. 13.

bir hareketlilik yaratmıştır. Ancak, mesafelerin uzaklığı, günlük ihtiyaçları karşılamak için bile para bulmanın güçlüğü gibi nedenler, kendi kendine yeterliliği gerekli kılmaktadır.

Sürelî uşaklık kurumu nihayet, kendileri bir çeşit kölelik yapmış bu özgür insanların, kölelik kurumunda da bir rasyonalite aramalarını sağlamıştır.

Kölelik o dönem için dünyada yoğun bir kullanım alanı söz konusu olmasa bile, yaygın olarak tanınmaktadır. Afrika topluluklarının talanına dayalı kaynaklardan beslenen kölelik, Amerika için önceleri pek de heyecan vermeyen ama yine de benimsenen yeni bir emek kaynağı olmuştur. Bu konuda ilk belgede yalnızca "Ağustos ayının sonlarında bir Hollanda savaş gemisi bize yirmi zenci sattı" denmektedir.

Kölelerin bulununca değerlendirilen bir emek kaynağı olmaktan çıkarak çalışma ilişkilerinde belirleyici bir rol oynar duruma gelmeleri ancak tütün, şeker kamışı, çivit, pirinç gibi ürünlerin geniş güney arazilerinde pazara yönelik olarak üretilmesi ile olmuştur. Kölelik giderek bir kurum halini almış ve vazgeçilemez bir çalışma ilişkisi olmuştur.

Gerek iklim gerek arazi yapısı bakımından yukarıda anılan ürünlerin yetiştirilmesine elverişli olan güney topraklarında büyük plantasyonlar gelişmiş, köleler bu plantasyonların ayrılmaz parçası olmuştur. Topraksız özgür insanların ise güneyde yapabilecekleri bir iş hemen hemen yoktur. Bu insanlara yeni topraklar vaadederek daha güneye yönelik bir yayılmacılık politikası da bu yörenin özelliği olmuştur. Kuzeyin sürelî uşaklarının yaptığı gibi, bir süre sonunda işletmeden kaçmak yerine, sürekli ve kararlı bir işgücünü sağlayan köleler, güneyin tarımına da iç dinamiklerden yoksun bir tekdüzelilik getirmişlerdir.

A.B.D. Toplumunun, kuruluşta kırsal alana ve çiftçiliğe dayalı oluşumu varlığını uzun süre korumuştur. Nitekim, daha sonra Jefferson, bunu bir sağlık işareti saymış ve tarım dışı ürünlerin üretilmesinin Avrupa'ya bırakılması gerektiğini savunmuştur.²⁰

Böyle olmakla birlikte, kıyı şeridi boyunca bazı ticari yerleşim yerlerinin ortaya çıkmaya başlaması da kuruluş dönemine kadar gitmektedir. Bu yerleşimler, ticaretin denetlendiği ve belli bir tarımsal hinterland ile birlikte düşünülmesi gereken yerlerdir. Ancak, bu dönem kentlisi genel olarak tek başına veya bir iki çıkarık ile çalışan dükkan sahiplerinden olu-

²⁰ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973.

şur.²¹ Yeni gelen vasıfsız bir işçi, barınma ve makul bir ücret karşılığı iş bulabilir ve kendisi bir meslek öğrenme yoluna girebilir.²² Düzenli çalışma olanağına sahip yoksul beyazlar ayrıca, kent yönetimlerinin ihtiyaç duyduğu kol gücünü karşılamak ya da denizcilik yapmak gibi alternatiflere de sahiptirler.²³ Kentsel çalışma düzeni içinde, dönemin Avrupa'sında yaygın olarak görülen loncalar hiçbir varlık gösterememişlerdir.²⁴

Kuzeyin yapısını batıya açılma eğilimindeki küçük çiftçiler belirlemektedir. Bu çiftçiler geçimlik üretim içinde varlıklarını korumaktadırlar. Geçimlik üretim daha çok bir zorunluluğun sonucudur. Merkantilist İngiliz politikasının sonunda Amerika daima bir dış ticaret açığı vermekte ve bu da bir para sıkıntısı doğurmaktadır. Her çiftçi kumaş, sabun, mum, ev eşyası ve aletlerini kendi yapmak zorundadır. Bu süreç içinde manifaktürde belirli bir gelişme de ortaya çıkmış, içki ve dokuma atölyeleri kurulmaya başlamıştır. Bunlar, İngiliz sanayii ile rekabet etmediği sürece İngiltere'den teşvik de görmüştür. İngiltere'nin tomruk, zift, terebentin gibi mallara ihtiyacı vardır. Ama rekabetin olduğu alanlarda ana-vatan çok titizdir, örneğin 1732 de şapka, 1750 de demir ihracı yasaklanmıştır.²⁵

Yasalara rağmen imalat sanayiinde sürekli gelişme olmuştur. Massachusetts ayakkabı, Pennsylvania yün çorap, kağıt, baskıcılık, içki ve tomruk alanında çok ileri gitmiştir. 1770 yılında Amerikalılara ait 360 adet balina gemisi bulunmaktadır.²⁶

Dönemin aile yapısı toplumun özelliklerini yansıtır biçimde, çok çocuklu nükleer aileler biçiminde ortaya çıkmıştır. Çocuklar, aile dışı kişilerle görüşme olanağını ender olarak bulabilirler ve kardeşler arasında çok büyük yaş farkları ortaya çıkabilir. Kadının gerek işletmecilik alanında gerekse miras bakımından pek çok hakkı bulunmaktadır.

²¹ Sam Bas Warner, Philadelphia: The Private City, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 85.

²² Sam Bas Warner, Philadelphia: The Private City, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 85.

²³ Carl Bridenbaugh, One Hundred Years of Urban Growth, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 40.

²⁴ Sam Bas Warner, Philadelphia: The Private City, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 86.

²⁵ Henry F. Bedford, Trevor Colburn, *The Americans*, 3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972, s. 30.

²⁶ Henry F. Bedford, Trevor Colburn, *The Americans*, 3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972, s. 31.

BAĞIMSIZLIK SAVAŞI DÖNEMİ

Amerika tarihinin dönüştürme noktalarından biri olan 1763'e gelindiğinde görünen durum budur. Düşünsel yapının gelişimi incelendiğinde, bu yapısal unsurların sonucu bir bileşim söz konusudur.

Toplum hâlâ İngiliz vatandaşlarından oluşmaktadır ve toprak hukukun İngiltere toprağıdır. Ancak, anavatan ile ulaştırmanın çok güç ve yavaş olması, bu vatandaşlara bazı ayrıcalıklar kazandırmıştır. Daha serbest bir yönetim ve bu arada, daha serbest bir ticaret bu ayrıcalıklar arasında sayılabilir. İngiltere'den gelen mallara gümrük yoktur ve bu ülkeye satış serbesttir ama diğer ülkelerle de, denetimlerin gevşekliğı nedeni ile benzeri bir ilişki içine girilmiştir.

Halk, çeşitli meclislerde temsil edilme olanağına sahiptir ve yalnız kendi seçtikleri yöneticileri değil İngiltere'den gönderilen idarecileri de bu meclislerin onayladığı bütçeler ile finanse etmektedir.²⁷ Hatta, günümüze kadar gelen güçler ayrılığı ilkesinin, yani, yönetim, yasama ve yargı erklerinin birbirlerinden ayrılmasının başlangıcının bu bütçe sistemi ile ilintili olduğu öne sürülmüştür.²⁸ İngiltere'nin beklediğı ise, ihtiyaç duyulan malların gelmeye devam etmesi ve bu toprakların kendisine bir mali yük oluşturmamasıdır. 1763'e gelindiğinde, "bu topraklar" denildiğinde söz konusu olan, doğu sahillerinde yer alan, Fransa'ya ait Kanada ve İspanya'ya ait Florida toprakları dışında, arada kalan onüç kolonidir.

Böylece oluşan koloni toplumu yavaş yavaş kalabalıklaşmaya ve temel ürün olan tütün dışında çeşitli alanlara da üretimini artırmaya başlamıştır. Toplumun giderek kendini toparlaması, Kral'ın da dikkatini çekmiştir.

Görece zenginleşmiş kolonilerin ortaya çıktığı bu yeni dönemde Kral, eski serbest sistemden farklı olarak, tek tip bir merkeze bağlı yönetim girişimi içinde görülmektedir. Bu kolonilerde artık şirket yönetimlerinin yerini Kraliyet yönetimi almıştır ve maaşları yerel meclislerden gelse bile İngiltere'den gönderilen valiler görev yapmaktadırlar. Merkezden gönderilen valiler, özgürlüğe, özellikle de ticari bakımdan özgürlüğe alışmış bir topluma, çok daha otoriter bir yönetim planı taşımışlardır.

²⁷ Vali bu tarihte, Connecticut ve Rhode Island'da seçmenlerce seçiliyor, Maryland, Delaware ve Pennsylvania'da yatırımcı şirketçe, Virginia ve Massachusetts gibi kraliyet kolonilerinde Kral tarafından atanıyordu; Henry F. Bedford, Trevor Colburn, *The Americans*, 3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972, s. 39.

²⁸ Merle Curti, Richard H. Shryock, Thomas C. Cochran, Fred Harvey Harrington, *An American History*, 2 Cilt, Harper & Brothers, New York, 1950, s. 88.

1754 tarihinde İngiltere ile Fransa arasında, Avrupa'ya sığramayıp yalnız kolonilerde süren bir savaş çıkması ile bir dizi olaylar zinciri başlamıştır. 1763'e kadar süren bu savaş "Fransız ve Hintli Savaşı" veya "Yedi Yıllık Savaş" adıyla anılır.²⁹

Bu savaş pek büyük çatışmalar olmadan İngilizler'in galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Savaşın ilginç bir yönü, İngiliz yönetiminin savaşın bir kısım yükünü kolonilere yüklemesi ile, 13 koloninin de asker göndermesi ve mali katkıda bulunmasıdır. Böylece, bu koloniler ilk düzenli ordu hareketini görmüş ve ilk kez bir arada hareket edebilme şansına kavuşmuşlardır. Yine bu savaşta George Washington gibi bazı subaylar tecrübe sahibi olmuşlardır.

Savaşı kazanan İngiltere, Fransa'dan barış karşılığı ne isteyeceğine bir süre karar verememiştir. Bu tereddütün nedeni, Fransa'dan Kanada'nın mı yoksa Orta Amerika'daki bir iki küçük adanın mı talep edileceğine karar verilememesidir. Sonuçta Kanada istenmiş ve teslim alınmıştır. Kuzey Amerika topraklarında İngiliz dili ve kültürünün kesinlikle yerleşmesi bu olay üzerine gerçekleşmiştir.

Savaşın diğer bir etkisi, İngiliz yönetiminin koloni idaresi konusundaki düşüncelerini değiştirmesidir. Çok masraf yapılmıştır ve bu masraf koloniler için yapıldığına göre, bedelini onlar ödemelidirler.

Bu düşüncenin somuta yansıması, gümrük denetimlerinin sıkılaştırılması, halka doğrudan bazı vergilerin konulması ve Amerika topraklarında Amerikalıların beslemek zorunda oldukları düzenli ve kalabalık bir ordu bulundurulması biçiminde ortaya çıkmıştır. İşleri karıştıran, kargaşaya, söz gelimi Boston Cay Partisine yol açan ve Amerikalıları birden siyaset felsefesine merak sardırان da bu gelişmelerdir.

Siyaset felsefesinin işleniş biçimi, üç kademedede gelişmiştir. Birinci aşama savunma dönemidir. Bu dönemde, Amerikalılar İngiliz vatandaşı olduklarını savunmuş ve vatandaşlık haklarını talep etmişlerdir. İkinci aşama deklarasyon dönemidir. Bu dönemde, Amerikalılar İngiliz yönetiminin kolonilere karşı haksız ve kötü davrandığını ve bunu kabul etmediklerini deklare etmişlerdir.

Üçüncü aşama ise ideoloji oluşturma safhasıdır ki bu çok uzun sürmektedir.

Savunma döneminin tipik savı, temsil edilemeyenlerin vergilendirilmeyeceği savıdır. Diğer bir deyişle, Krala itaat tamdır ama Amerikalı

²⁹ I.S. Leadam, *The Political History of England*, Cilt 9, *The History of England From the Accession of Anne to the Death of George II.*, Longmans, Grene, And Co., Londra, 1909, s. 432.

milletvekillerinin bulunmadığı Majesteleri'nin Parlamentosunda, Amerika için vergi koyulması yasal değildir. Bu tezin vergilerin kaldırılması amacı için yetersizliği açıktır. İngiltere parlamentosunda bulundurulacak birkaç Amerikalı milletvekilinin bu parlamentoyu etkileyemeyeceği kuşku götürmez. İngiliz yönetimi bu tezi böyle bir davet ile bertaraf edilecekken, bunun yerine vergileri kaldırma yolunu seçmiştir. Yani görüşte Amerikan tezini kabul etmiştir. Ama asıl sorun gümrüklerdir. Savunma tezinin İngiliz gümrük politikasına da etkili olacak bir şekilde genişletilmesi olanaksızdır.

Artık ilişkileri koparmanın zamanı gelmiştir. Deklarasyon aşamasında kopma, savaş ve bağımsızlık vardır. Bağımsızlık fikri Locke'un düşüncelerinden yararlanılarak savunulmakta ve eski yönetim lanetlenmektedir. Söz konusu olan, artık bir savunma değil açıklamadır. Bu açıklama en belirgin biçimini 1776 tarihli "Bağımsızlık Bildirgesi"nde almaktadır. Buna göre, insanların doğuştan kimi hakları vardır. Yaşam, özgürlük ve mutluluğu arama bunların temelidir. Bir yönetim bu haklara karşı gelmeye başlayınca, onu değiştirmek gerekir ve Amerikalıların yaptıkları da budur.³⁰

³⁰ Çünkü Kral;

Halkın iyiliği için yapılmış kanunlara izin vermemekle direnmiştir,

Valilerinin bu türden kanunlar geçirmesini engellemiştir.

Geniş kitleleri temsilsiz ve kanunsuz bırakmıştır.

Meclisleri, katılınması zor yerlerde toplantıya çağırmıştır.

Meclisleri fesh etmiştir, yenilerinin seçimini engellemiştir.

Nüfusun artmasını, yabancıların yurttaş olmasını engellemiştir.

Yargıya müdahale etmiştir.

Yarattığı bürokrasi ile insanlara yük olmuştur.

Meclislerin izni olmadan ordusunun masrafını halkın sırtına yüklemiştir.

Sivil yönetimin üzerinde askeri bir otorite yaratmıştır. vs.

Okuyucuya bıkkınlık veren bir listedir bu. Anılan suçlamaların kimi yerel yöneticiler, kimi İngiltere'deki parlamento, kimi de hükümet tarafından yapılmış fillere ilişkin olmasına rağmen muhatap Kraldır.

Okuyucu ister istemez bu bildirgenin amacını ve muhatabını aramaktadır. Suçlanan Kral gerçek muhatap olamaz çünkü amaç onu yola getirmek değil bağımsızlıktır, üstelik zaten artık silahlı çatışma başlamıştır. Diğer ülkeler için bir çağrı ya da açıklama niteliği de bildirmede yoktur. Çünkü, gerçi söz gelimi Fransa Amerikalılardan yanadır ama Fransız kralı anılan suçları kendi tebasına karşı fazlasıyla izlemektedir.

Bu bildirme asıl olarak, "mezarlığı geçerken ıslık çalmak" bir ölçüde de yurtsoverleri, İngilizler'e hâlâ sadık kalabilen Amerikalılara karşı uyarmak anlamını taşımaktadır.

Gerçekten de, dönemin İngiltere'si dünyanın en güçlü ülkelerinden biridir. Amerika'nın ise, hele askerlik alanında, hiç de korkutucu olduğu söylenemez.

Öte yandan, Amerikalıların yaklaşık %20'si İngiltere'ye sadıktır. Bunlar, asker olmak arzusu ile akın akın İngiliz garnizonlarını doldurmaktadırlar. Bu başvu-

Silahlı çatışmalar 1775-1781 yılları arasında cereyan etmiş ve İngilizler Kanada topraklarına sürülmüştür.

Zaferi kazanan, birlik halinde hareket etmiş olan onüç kolonidir. Bu onüç koloni, zafer öncesinde kendi yönetimlerini kurmuş, kendi anayasalarını ilan etmiş topluluklardır ve A.B.D. bağımsızlığını ilan etmeden önce onlar her biri birer devlet olarak ortaya çıkmışlardır.

Bu kendi göbeğini kendi kesen onüç devletin varlığı, Amerikan toplumunun yapısal gelişiminin temel taşlarından birini oluşturmaktadır.

Askeri başarılarından sonra insanların genel arzusu, 1763 öncesine benzer özgür bir ortama dönmektir. Ancak, artık İngiltere olmadığına göre yeni bir düzene ihtiyaç vardır.

Yeni devlet savaşılan İngiltere'nin kötülüklerinin hiç birini taşıyamalıdır. Bu kötülüklerin neler olduğunu da Bağımsızlık Bildirgesi açıklamaktadır.

İşte, bu onüç devlet New York kentinde topladıkları delegeleri ile bu türden yeni bir devlet kurmuşlardır. Bu devletin adı Konfederasyon'dur³¹ ve bu Konfederasyon onüç devletin üzerinde değildir. Konfederasyon'un üye devletlerin herhangi bir iç işine karışması düşünülemez. Hatta Konfederasyonun bir idari organı bile yoktur, Kongre bu görevi üstlenmiştir ve meclis başkanı yeni devleti temsil edecektir.

Bu boşlukların ortaya çıkardığı sorunlar nedeniyle yeni bir Anayasa kongresi toplantıya çağırılmış ve yeni bir Anayasa metni hazırlanmıştır.

Bu yeni devleti Avrupalılar da anlamış değildir. Kiminle iş yapılacağı belli değildir. Bir elçinin bile çok geleceği bu zavallı ülkeye kim onüç elçi birden gönderecektir?

Önceki konfederasyon anayasasına göre bütün üye devletlerin onayı olmadan anayasa değiştirilemez. Anayasa kongresi ise dokuz üye devletin onayı ile bu yeni anayasanın kabul edilmiş sayılacağını ilan etmiştir. Dolayısıyla yapılan yeni anayasa o an yürürlükte olan Anayasayı yasadışı bir biçimde değiştirmeyi öngörmektedir.

Nitekim üye devletlerin onayının alınması hiç de kolay olmamıştır. Hatta bazı devletlere ticari baskı yapılması gerekli olmuştur.

ruların reddedilmesi Amerikalılar için bir şans olmuştur. Ama bağımsızlıktan yıllar sonra bile Kralın doğum gününü kutlayan aileler olduğu bilinmektedir. Bağımsızlık sonunda 80000 kadar Amerikalı Kanada'ya kaçmıştır; Henry F. Bedford, Trevor Colburn, *The Americans*, 3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972, s. 75.

³¹ Articles of Confederation, 15 Kasım 1777.

Yeni anayasa gereğince 1788 yılında yapılan seçimlerde George Washington başkan seçilmiş ve 1789 yılında göreve başlamıştır.

BAĞIMSIZLIK SAVAŞI DÖNEMİNDE ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ

İngiltere'nin 1763 de ortaya çıkan yeni mali politikası özellikle kent-sel refahın köklerine bir darbe niteliği taşımıştır. Takip eden on yıllık direniş süresince liman kentleri mücadele odağı olmuşlar, her fırsatta da kırsal desteği sağlama olanaklarını yaratmışlardır.³² Özellikle New York, Boston, Newport, Philadelphia ve Charlestown çok etkili yerleşim yerleri olmuştur.³³

Bağımsızlık savaşını yapan sosyal kitleye bakıldığında; büyük toprak sahipleri ki bunlar aynı zamanda ticaretle de ilgilidirler, tüccarlar, imalat sanayii sayılabilecek işletmelerin sahipleri, din adamları üst tabakayı oluşturmaktadırlar. Esnaf ve zanaatkârlar ve çiftçiler orta tabakayı oluştururlar. Küçük çiftçiler ve deniz adamları da dahil işçiler alt tabakadırlar. Bunların da altında süreli uşaklar ve köleler yer alır. Bazı süreli uşaklara, efendilerinin şiddetli itirazlarına rağmen, savaşa katılmaları karşılığı özgürlük vaadedilmiştir. Toplumun dinamizmini kentli tüccar temsil etmektedir. Nitekim, 1773 tarihli "Tea Act" ile East India İngiliz Şirketine Amerika'da çay tekeli verilmesi üzerine tüccarların yarattığı karışıklıklar ilk bağımsızlık hareketleri arasındadır.³⁴

Bağımsızlık sonrası geçiş döneminde üzerinde durulması gereken kitle, özellikle kuzeyde yer alan belirli meslek grupları ve imalatçıların oluşturdukları hareketin etrafındaki bu güç odağıdır. Bunlar belirli bir kamuoyu yaratma gücüne sahiptirler ve basını denetlemektedirler.

Bunlar da bağımsızlığı istemişlerdir ama ortaya çıkmış bulunan bu yeni devlet sisteminden memnun değildirler. Arzu ettikleri, klasik, bilinen, güçlü ve merkezi devlettir. Ortaya çıkmış olan mali sorunların çözümlenmesi, dış ilişkilerin düzenlenmesi, bu türden bir devlete ihtiyaç göstermektedir.

Bu noktada yapının sosyal unsurlarını yeniden incelemek gerekli olmaktadır. Hatırlanacağı gibi, önceki analizde köleliğe dayalı güney dev-

³² Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 37.

³³ Darret B. Rutman, Boston: *A City upon a Hill*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 39.

³⁴ Merle Curti, Richard H. Shryock, Thomas C. Cochran, Fred Harvey Harrington, *An American History*, 2 Cilt, Harper & Brothers, New York, 1950, s. 149.

letleri, ticarete ve küçük çiftçiliğe dayalı kuzey devletleri bu açıdan incelenmişti. Bu incelemede bu devletlerin en önemli ortak taleplerinin gümrüksüz dış ticaret olduğu görülmüştü. O zamanın genel çıkarlarını belirleyen ve hatta İngilizler'le toplumu çatışmaya götüren en önemli nedenlerden biri olan bu talep, giderek değişik çıkarların ortaya çıkmaya başlaması ile tartışılır olmaya başlamıştır. Korumacı gümrüklerden yararlanmak isteyen sınai üreticiler yer yer seslerini duyurmaya başlamışlardır. Anayasa kongresi, yeni gümrük hadleri uygulaması talebinde bulunan Amerikalı imalat sanayicilerinin baskıları ile, bunların yoğun olduğu, Philadelphia, New York, Boston ve Baltimore kentlerinden gelen taleplerle gündeme gelmiştir.³⁵

Bu türden baskılarla toplantıya çağrılan kongre bir yaz boyu yaptığı toplantılarla 1787 yılında yeni bir anayasa taslağı hazırlamıştır. Bu anayasa güneyin büyük toprak sahiplerinin, kuzeyin büyük ve küçük toprak sahiplerinin, meslek gruplarının ve tüccarların, güçlenmeye başlamış olan sanayicilerin çıkarlarını federal ve federe devlet ilişkileri içinde çözümlenmeyi amaçlayan bir belgedir. Bu belgede hem güçlü bir merkezi devlet isteyenlerin kimi arzuları gerçekleştirilmiştir, hem de federe devletlerin güçlü olarak korunmasını arzu edenlerin isteklerin cevap aranmıştır.

CUMHURİYET'İN İLK DÖNEMİ

Yeni anayasa; yeni anayasanın üye devletlerle onayının sağlanması için yapılan propaganda metinleri; Washington ile başlayan ve Jefferson'un başkan seçilmesine kadar süren uygulamalar, ideoloji hazırlama döneminin birinci kısmını oluşturur. Bu kısmın ana fikri güçlü devlettir.

"Federalistlerin Yönetimi" biçiminde anılan bu dönem Jefferson'ın seçimi ile son bulmuştur. Amerikan tarihçilerine göre de bir daha bu düşünce siyasi güç olamamıştır. Bu tez eleştiri götürür. İlerde de açıklanacağı gibi, federalistler bu gün de geçerli ve Amerikan ideolojisinin bir ayağını oluşturan bir düşünce akımının başlangıcıdır. Günümüz Cumhuriyetçi Partisi bu akımın savunucusudur. Bu akım geleneksel olarak kuzeyin iş çevrelerince destek görmektedir.

19. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri Jefferson ile başlayan ve hepsi de Virginia Federe Devleti mensubu üç başkan görmüştür.³⁶ Bu dönemde Amerikan İdeolojisinin öbür ayağı temsil olanağı bul-

³⁵ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 39.

³⁶ Jefferson, Madison ve Monroe.

muştur ve gerçi mensupları o dönemde kendilerine Cumhuriyetçi adını vermektedirler ama giderek günümüzün Demokrat Parti'si biçimini alacaklardır.

Bu hareketin temelinde federe devlet hakları vardır. Güçlü bir merkezi devlete karşıdır. Hemen hemen her azınlık güçlü devlete karşı olduğundan bunlar güçlerinin önemli bir kesimini azınlıklardan almışlardır. Ama diğer ulusal ülkelerin tersine Amerika aslında bir azınlıklar ülkesi olduğundan, bu destek kendilerine büyük güç sağlamıştır. Günümüzdeki Demokrat Parti'nin demokratlığı da bu tür azınlık desteklerine önem vermesinden ileri gelmektedir. Ama önce de belirtildiği gibi, her azınlık, kendisi gibi düşünmeyenlere karşı bağınaz ve antidemokratiktir. Bu gerçek de demokratların demokratikliğini günümüzde de gölgeleyen bir unsur olmuş ve muhafazarlıklarının temelini oluşturmuştur.³⁷

Bu hareketin diğer bir dayanağı çiftçilerdir. Kuzeyin geçimlik küçük işletmecisi çiftçiler ile güneyin plantasyon çiftçilerinin serbest dış ticaretten yana olmak gibi bir ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu paralelde, bu hareket her zaman korumacılığa karşı olmuştur.

Ancak bu noktada, global anlamdaki bu yakıştırmaların fazla abartılmaması gerektiği belirtilmelidir. Çeşitli zaman ve durumlarda bir görüş akımının diğer bir görüşü savunduğu çok olmuştur. Söz gelimi, daha yol ayrımının başında Jefferson, kentsel işçilere de hitap etmeye çalışırken, Hamilton, kuzeyli çiftçileri etkilemeye çalışmıştır.³⁸ İlerde göreceğimiz Yurtluk Yasa Teklifi³⁹ koşullar gereği Cumhuriyetçilerin elinde şekillenmiştir. Savunulan, yalnızca çok genel eğilimler biçiminde ortaya çıkan görüntülerdir. Anlatım kolaylığı bakımından ilk eğilim Cumhuriyetçi ikinci ise Demokrat adı ile anılacaktır.

Bu iki eğilim de yayılmacı olmuştur. Ama her iki eğilim de bir diğerinin yayılmacılığını eleştirmiş ve denetlemeye çalışmıştır. Demokratlar Cumhuriyetçilerin Kanada ve kuzeybatı yönünde, Cumhuriyetçiler de Demokratlar'ın Meksika ve güneybatı yönünde yayılmalarını sınırlamaya çalışmışlardır. Her iki eğilim de Avrupa ülkelerinin Amerika'daki çalışmalarına daima şüphe ile bakmıştır.

³⁷ Eski bir Demokrat olarak 1948 seçimlerine bağımsız adaylığını koyan Henry Wallace, bu muhafazakarlığı vurgulayan ve yeni bir liberal parti isteyen konuşmasında iki partinin de bir savaş politikası içinde olduğunu öne sürmüştür; Allen Yarnell, *Democrats and Progressives*, University of California Press, Berkeley, 1974, s. 2.

³⁸ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 39.

³⁹ Homestead Bill.

Başkent'in kuruluşu da bu çekişmeyi yansıtır; New York kentinde toplanan Kongre nedeniyle başkent de bu kent durumunda iken, kuzey-güney çekişmesi yüzünden güneye daha yakın, Maryland ve Virginia arasında toplam on milkarelik bir alan yeni başkent yeri olarak seçilmiştir. Bu başkente 1800 yılında hükümet taşındığında nüfusun yaklaşık 3000 olduğu tahmin edilmektedir. 1824 yılında Başkan Adams ve ailesi, Washington (District of Columbia) adlı başkenti ararken yolda kaybolmuşlar, uzun süre ormanda dolaşmak zorunda kalmışlardır.⁴⁰

Virginia'lı başkanların sonuncusu olan Monroe döneminde Avrupa'nın Amerika topraklarında söz sahibi olamaması için sistematik bir tavır koyulması süreci başlamıştır ve yine aynı başkan, Amerikalılar'a pek cazip gelmesine rağmen, Yunan ayaklanmasına yardım etmeyi reddederek Amerikalılar'ın da Avrupa işlerine karışmaması sürecini başlatmıştır.

1828 de başkan olan Jackson, sanayicilerin baskısı ile parlamentonun çıkardığı yeni gümrük hadlerini kabul etmek zorunda kalınca, South Carolina Federe Devleti, federe devletlerin Federal Devlet yasalarını denetleyebilmesi sorununu gündeme getirmiştir. Bu teze göre, federe devlet, Federal Devlet yasalarının kendi topraklarında uygulanmasını yasaklayabilir. South Carolina bu yola fiilen de başvurmuştur. Buna karşı çıkan ise aynı eğilimin temsilcisi olan başkandır. Ama sorun adı geçen gümrük hadlerinin kaldırılması ile geçici olarak çözümlenmiştir.

Bu çözüm sırasında federe devletin Federal Kanunlar'a karşı gelebileceği o kadar kesin bir şekilde belirlenmiştir ki, ileride benzer bir sorun çıktığında artık federe devletin ayrılmasından başka bir çözüm düşünülemeyecektir. Böylece "İç Savaş"a yol açan olaylar zinciri ve yeni yapısal gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasında kölelik aslında sanıldığından çok az bir yer tutmaktadır. Cumhuriyetçiler'in köleliğin kesin kaldırılması gibi bir programı yoktur. Savunulan, yalnızca bu kurumun göçmen küçük çiftçilerin korunabilmesi için, yeni federe devletlere sirayet ettirilmemesidir.

Asıl göze çarpan, federal-federe çatışmasıdır. Bunun içinde de, somut olarak, bir federe devletin kendi arzusu ile birliği terkedip edemeyeceğidir.

O döneme kadar köleci ve köleci olmayan federe devletlerin sayısı daima eşit olmuş ve Senato'nun yarısı daima güneye ait olmuştur. Oysa ki, bundan sonra yeni köleci devlet olamayacak ve kuzey güneye kesin

⁴⁰ Robert Reid Howison, *A History of the United States of America*, Everett Waddey Company, Richmond, 1892, s. 575.

egemen olacaktır. Egemen olunca da gümrük duvarları çekerek güneyi müstemleke haline getirecektir.

Bu oluşumu kesin başlatan gelişme ise Lincoln'ün seçilmesi olmuştur. Daha Lincoln göreve başlamadan, bir grup güney devleti birlikten ayrıldıklarını ilan etmişlerdir. Bunlar Konfederasyon adını verdikleri yeni bir birlik kurmuşlar ve Jefferson Davis'i başkan seçmişlerdir.

Başkan Lincoln'ün, böyle bir ayrılığı asla kabul etmeyeceği de daha başkanlık konuşmasında ortaya çıkmıştır. Böylece ortaya çıkan fiili durumda bir çatışma kaçınılmazdır.

Lincoln büyük bir ustalıklarla ilk çatışmayı güneylilerin başlatmasını beklemiş ve hatta güneyi buna zorlamıştır. Güneyde yer alan bir federal kalenin güneylilerce topa tutulması ile de fiilen savaş başlamıştır.⁴¹

Bu savaşın önemli etkilerinden birisi, dünyadan habersiz ülke topraklarının dört bir yanına dağılmış olan insanlara, ülkenin varlığını öğretilmiş olmasıdır. Binlerce insan bir yerden diğer yere sürekli hareket içinde olmuş ve geride kalanlar da gazetelerden onları sürekli izlemiştir.

Yine bu savaş Amerikalılar'ın vatanlarında yaptıkları son savaştır. Bu savaşta Amerikalılar Vietnam Savaşı'na kadar bütün savaşlarda kaybettiklerinin toplamından daha fazla kayıp vermişlerdir.

⁴¹ Savaş başında başkent büyük sıkıntı içindedir. Başkent güney topraklarında yer almaktadır. Hiç bir askeri yoktur. Bu endişe ile bütün federe devletlerden asker isteyen Başkan Lincoln, kuzey güney sınırında yer alan kimi diğer federe devletlerin de ayrılmasına böylece neden olmuştur. Ayrılanların arasında başkent karşılarında yer alan Virginia da bulunmaktadır. Başkan evinin penceresinden baktığında düşman arazisini görmektedir. Üstelik, isyancı güney de başkenti Virginia'ya taşımıştır.

İç savaşın bazı ilginç görüntüleri bulunmaktadır. Söz gelimi zorunlu askerlik hiç kolay uygulanamamış uzun süre federal devletin değil federe devletlerin askerleri var olmuştur. Lincoln'ün güney lehine faaliyetlerde bulunanlar hakkında yargı teminatını anayasaya aykırı bir biçimde kaldırması büyük bir tepki almıştır. Yine söz gelimi, General Lee komutasında Potamac nehrini aşarak kuzeye geçen güney ordusunun askerleri bir noktadan öteye savaşmayı reddederek, işgalci olmadıklarını sadece savunmakla görevli olduklarını öne sürmüşlerdir. Yine söz gelimi kuzeyli General Sherman'ın kamutasında güneye giren bir ordu tam bir düşmanlık duygusu ile bütün ekonomiyi ve sivil yerleşim yerlerini yok ederek büyük tahribat yapabilmektedir.

Güneylilerin pamuğa dayalı umutları ne olursa olsun savaşın sonu kaçınılmazdır. 1865 yılında güney teslim olurken iki tarafın komutanları Grant ve Lee karşı karşıya gelmişlerdir.

İki tarafın birbirlerine olan ihtiyacını gösterir gibi, hazırlanacak belge için güneylilerin kağıdı yoktur. Kuzeyliler ise mürekkebi güneylilerden istemek zorunda kalmışlardır.

CUMHURİYET'İN İLK DÖNEMİNDE ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ

Washington bir toprak sahibidir ve maliye işlerine bakmak üzere seçtiği sekreteri Hamilton ile benzer eğilimleri taşımaktadır. Bu eğilimler, devlet yönetiminin seçkin insanların elinde olması ve devletin güçlü olması gerektiği çevresindedir. Bu hareket ekonomik bazı ile kentsel nitelikli ve Amerikan imalat sanayicisini korumaya yöneliktir. Hamilton'un mali planı biçiminde ortaya çıkan bir dizi önleme kırsal alanın tepkisi Jefferson'un öncülüğünde olmuştur.⁴² Nitekim, Jefferson, "İmalatı Avrupa'ya bırakalım" sözünü bu noktada söylemiştir.⁴³

Jefferson ve diğer Federalistlerin karşı çıkma gerekçeleri ne olursa olsun, döneme ağırlığını koyan siyaset adamının Hamilton olduğu ortaya çıkmaktadır. Yukarda mali planına değinilen Hamilton'un, kurmuş olduğu "Society for Useful Manufactures" adlı endüstriyel üretimi teşvik etmeye yönelik kuruluş ile ilgili faaliyetlerinden ve bu türden faaliyetlerin gereğini anlattığı "Report on Manufactures"⁴⁴ adlı yazısından (1791), üretime verdiği önemi anlamak mümkündür. Hamilton, üretimin geliştirilmesi için yüksek gümrük hadlerini savunmuş ama güneylilerin baskısı ile Kongre'ye kabul ettirememiştir.

Dönemi içinde, başta Hamilton olmak üzere hararetli taraftarı olan yüksek gümrük hadleri görüşü, çiftçilerin hükümetin serbest ticarete karışmasını istememeleri yüzünden geçerlilik kazanamamıştır. İronik olarak, bu fikir, yaklaşık yüz yıl sonra, yönetim çalışma alanlarını fiilen düzenleyici işlemler yapmaya başlayınca, iş adamları ve sanayiciler tarafından savunulmuştur.

Hamilton planında ayrıca parasal düzenlemeler de yer almaktadır. 1792 de kurduğu "U.S. Bank", para basma tekelini yirmi yıllık bir yetkiyle üzerine almış ve ülkenin Merkez Bankası olmuştur.

Üretimi ve üreticileri savunurken Hamilton, adeta kendini çiftçilere bağışlatmak ister edasıyla,⁴⁵ endüstride, zaten işsiz güçsüz olan kadın ve çocukların çalıştırılabileceklerini savunmaktadır.

Washington'un ilk uygulamalarından biri de, merkezi devletin vergi koyma girişimine karşı başlayan bir ayaklanmayı bastırmaktır. "Wiski

⁴² Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 39.

⁴³ Bu tartışmalar yeni Anayasa ile ilgili olarak yapılmıştır. Metodolojik olarak burada vurgulanması gerekli görülmiştir.

⁴⁴ Merle Curti, Richard H. Shryock, Thomas C. Cochran, Fred Harvey Harrington, *An American History*, 2 Cilt, Harper & Brothers, New York, 1950, s. 207.

⁴⁵ Henry Peeling, *American Labor*, Popular Library Inc., New York, 1962, s. 26.

Ayaklanması", bu içkiye Federal Devletin koymak istediği vergiye karşı, üreticiler tarafından başlatılmıştır.⁴⁶ Kilosu 0.04\$ olan tahılı pazara götürmek kazanç sağlamamaktadır ama aynı tahıldan yapılan ve litresi 0.08\$ olan viskiyi atla pazara götürmek kazanç sağlamaktadır. Viski, mesafelerin uzaklığı ve yolların kötülüğü ortamı içinde kırsal alan insanının ürünü ham olarak değil işleyerek pazara getirme amacının simgesidir ve yarattığı karışıklık bu açıdan değerlendirilmelidir.

Bu dönem batıya açılma, kentleşme ve ulaştırmanın geliştirilmesi süreçlerinin başlamasını belirler.

Virginia'lı Başkanlar ya da Virginia Dynasty döneminde genel eğilimin tarım öncelikli olduğu açıktır. Yine de, ihtilalin sloganı haline gelmiş olan tabii haklar kavramı bu dönemde ticaret için kullanılmıştır. Buna göre, ticaretin müdahalelerden korunması gereklidir. Federalistlerin aksine, kendisi güçlü devletten yaan olan John Marshall'ın 1801 de Yüksek Mahkeme Başkanı seçilmesinin ticaret alanında önemli etkileri olmuştur. Kırk yıl süre ile bu görevde kalan Marshall, federe devletlerin kısıtlayıcı eylemlerine sürekli karşı koymuştur.

Gümrük konusunda birşeyler yapma gereğini, bunu en çok eleştirenlerden biri olan Jefferson, kendi başkanlığı döneminde duymuştur. İngiltere ile ortaya çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle 1808 yılında A.B.D. ihracatına yasaklama (dönemin tanınmış deyimi ile ambargo) getiren Jefferson, böylelikle tarıma önemli bir darbe indirirken, endüstrinin gelişmesine ister istemez hizmet etmiştir.

Sistemli bir gümrük 1816 da başlamış ve "American System" veya "Home Market"⁴⁷ biçiminde tanınan, iç pazara dönük üretim sürecine girilmiştir.

Batıya açılma, sınırı zorlama ve öncü gerçeği, önce de belirtildiği gibi, A.B.D. toplumunun oluşumunda önemli bir yer tutmuştur. Denebilir ki bu toplumun ilk dinamik unsurları küçük çiftçiler ve onların pazarı niteliğinde küçük yerleşimlerdir. Buna paralel olarak da, toprak ve kentleşme önemli bir ticaret metaı ve zenginleşme aracı olmuştur. Kent geliştiricileri muhtemel yerleşim alanlarını araştırıp, buralarda oluşturdukları parseller ve çevrede oluşturdukları çiftlikler aracılığı ile A.B.D.'de ilk zenginlik kaynaklarından birini yaratmışlardır.

Demiryollarının gelişimi de buna koşut olmuştur. Demiryolu işlet-

⁴⁶ Henry F. Bedford, Trevor Colburn, *The Americans*, 3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972, s. 106

⁴⁷ Robert Reid Howison, *A History of the United States of America*, Everett Waddey Company, Richmond, 1892, s. 656.

mecileri, kuracakları hatlar boyunca toprak hakları elde ederek önemli kazançlar sağlamışlardır.

Demiryolunun kasabalarından geçmesini isteyen pek çok yerleşim, birbirleri ile rekabet halinde bu şirketlerle pazarlığa oturmuşlar ve arazi ticaretinin daha da artmasına neden olmuşlardır. Denebilir ki, yerleşim yerleri arası rekabet, dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen boyutlarda endüstrileşme süreci boyunca da devam etmiştir. Bu rekabet, yalnız demiryolunu elde etmek için değil, ticarete öncülük, göçmen çekmede ustalık ve giderek, belli endüstri kollarında uzmanlaşma biçiminde sürdürülmüştür. Ulaştırma kanallarının açılması da bu hareketi simgelemektedir.⁴⁸ Kentleşme ile birlikte tarım ürünlerine olan talep artışı ile birlikte, puluk ve harman makinası gibi yeni buluşlara fırsat çıkmış ve tarımsal verimlilik daha da artmıştır. Bu da kente göçü teşvik etmiştir.⁴⁹ Yukarıda anılan rekabetin çalışma ilişkilerine etkisi büyük olmuştur. Rekabet, endüstriyi kendi kentlerine çekebilmek için cereyan ederken, işçi hak ve hareketleri bundan olumsuz yönde etkilenmiştir. Uzaklaşmış olan sınırda toprak sahibi olmanın kent işçisi için giderek hayal olması, öte yandan da endüstriyi küstürüp kaçırma endişesi işçi ücretlerini görece geriletmıştır.

İşçi hareketlerinin ve ilk sendika benzeri kuruluşların ortaya çıkması bu dönemde olmuştur. Cumhuriyetçi Partinin de bu işçiler için yurtluk sağlanması konusunda öne çıkması bu dönemde olmuştur.⁵⁰ Ancak, kuzeylilerin boş Batı topraklarını işgal etmelerinden korkan güney, bu yasa teklifini engellemiştir.

Kentleşme ve sanayileşme ile birlikte merkezi devlete daha fazla ihtiyaç duyan sosyal güçler varlıklarını giderek daha fazla göstermeye başlamışlardır.

Başkan Jackson'ın dönemi Amerika'daki sosyal güçlerin çekişmelerinin en ileri düzeye geldiği bir zamana rastlar. Hamilton'ın planlayıp Washington zamanında uygulamaya koyduğu A.B.D. Bankası uygulaması üzerine tartışmalar bu çekişmelerin odak noktası olmuştur.

⁴⁸ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 40.

⁴⁹ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 41.

⁵⁰ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 42.

Federal fonları muhafaza görevini taşıyan Banka, bugünkü merkez bankalarına benzer bir görev yapmakta iken 1832 yılında ruhsatının uzatılması Başkan Jackson tarafından engellenmiştir. Uzatma yasasını veto eden Jackson, bu bankanın özel olanakları nedeni ile zengini daha zengin ederken, çiftçilerin, makinistlerin ve işçilerin şikayetine neden olduğunu belirtmiştir. Bankadaki fonları özel bankalara dağıtan Jackson, aslında bunu yapmakla ülke tarihinin en büyük mali bunalımını başlatmıştır.⁵¹ Merkezi bir bankanın denetiminden kurtulmuş özel bankaların karşılıksız kağıt para çıkarmaları ile başlayan bu bunalım kırsal alanda bankacılığın kökten yasaklanması gibi fikirlerin savunulmasına yol açarken, Demokratların metal para sistemini⁵² savunmaları sonucunu doğurmuştur. Jackson, hem ulusal düzeyde mali politika uygulamak hem de federe devlet haklarını korumak isterken her ikisinde de başarısız olmuştur.⁵³

Jackson aslında meseleye, öncelikle kendi kafasındaki üretici ve üretici olmayan sınıflar ayrımı açısından yaklaşmaktadır. Bir yanda çiftçiler ve işçiler, öte yanda iş adamları. Üretici olmayan iş adamlarının elinde kağıt para bir sömürü aracı sayılmakta ve merkezi bir bankaya, daha sonra da kağıt paraya bu nedenle karşı çıkılmaktadır.⁵⁴

Kölelik de bir kurum olarak rahatsızlık verici varlığını sürdürmektedir. Yayılmacılar, köleliğin de yeni topraklarda ortaya çıkması ile küçük çiftçilerle haksız rekabete yol açacağından korkmaktadırlar.

Güney ise varlığının temeli saydığı bu kuruma sıkı sıkıya bağlanmıştır.

Tütünün ticari avantajını yitirmesi özellikle güneydeki yerleşimlerde sorun olmuştur, çünkü bu yerleşimler, ülkenin diğer kesimlerine oranla tütüne daha fazla bel bağlamışlar ve köle emeğine dayanan geniş çiftlikler oluşturmuşlardır.

Ticari dengenin bozulması üzerine güney yerleşimlerinde kölelerin azat edilmesi ve hatta Afrika'ya geri gönderilmesi gibi konular görüşülmeye başlamıştır. Sanıldığığının aksine, pamuğun bir yeni "kurtarıcı" ürün olarak tütünün yerini alması pek kolay olmamıştır.

⁵¹ Richard W. Leopold, Arthur S. Link, Stanley Coben (ed.), *Problems in American History*, 3. basım, Prentice-Hall, New Jersey, 1966, s. 246.

⁵² Hard money; karşılığı olan para.

⁵³ Nitekim Jackson bu uygulamaları ile ayrı yöne giden iki ata birden binmek isteyen birisi biçiminde tasavvur edilmiştir; Richard W. Leopold, Arthur S. Link, Stanley Coben (ed.), *Problems in American History*, 3. basım, Prentice-Hall, New Jersey, 1966, s. 254.

⁵⁴ Richard W. Leopold, Arthur S. Link, Stanley Coben (ed.), *Problems in American History*, 3. basım, Prentice-Hall, New Jersey, 1966, s. 255.

Aslında bu dönemde bir miktar pamuk üretimi vardır. Ancak pamuğu çekirdeğinden ayıran bir teknoloji bulunmadığından, bu işlem el ile yapılabilmekte ve çok zaman almaktadır. Bu da üretimi çok kısıtlamaktadır. Nitekim Koloni döneminde, bir Amerikan gemisi Londra'da sekiz balya pamuk indirince gümrük memurları Amerika'nın bu kadar pamuk üretimi olamayacağı gerekçesi ile bu mallara el koymuşlardır.

Kollu çırçır makinasının icad edilmesi ile pamuğun durumu değişmiştir. Pamuk Amerika'da, tütünden daha geniş bir alanda yetiştirilebilen bir bitkidir. Üstelik sanayiye doğrudan girdi olan bir mal olması niteliği ile stratejik bir öneme sahiptir.

Pamuk üretiminin gelişmesi ile birlikte, değerden düşmüş güney toprakları yeniden değer kazanmış ve kölelik yeniden canlanmıştır. Güneyin sosyal ve ekonomik modelini bundan böyle pamuk tek başına belirlemiştir. Bu modelde geniş çiftlikler ve kölelik temeldir. Küçük çiftçiler böyle bir rekabete dayanamayarak genellikle daha güney alanlara ve batıya göç etmişlerdir. Bu da, güneyin kendine özgü yayılmacılığını belirlemiştir. Dünya fiyatları ile pamuk ihraç etmek zorunda olan çiftçiler, satın almak zorunda oldukları malların fiyatlarının artmasını engellemek için gümrüksüz bir dış ticaretten yana olmuşlardır. Gelişen dünya sanayisinin, özellikle İngiltere tezgahlarının pamuğa ihtiyacı vardır ve "pamuk kraldır". Bu tek ürün, güneye hem bir kendine güven kazandırmış, hem de bir zaaf nedeni olmuştur.

Bu kendine güvenin bir sonucu olarak, güney devletlerinde bir terketme eğilimi söz konusudur. Kuzeyin güç etkisinden doğan bir rahatsızlık vardır ve bu rahatsızlık içinde kölelik çok marjinal bir yer işgal etmektedir.

Bir kere, göçlerle, kentleşme ile anlayamadıkları bir hal almış olan kuzey ülkelerini güneylilerin baştan beri kargaşa ve çıkmaz içinde gördükleri bilinmektedir. 1800-1860 arasında kentli nüfus yirmidört kez artmış, kırsal nüfus ise yalnızca ikiye katlanmıştır. 1860 da her altı kişiden biri kentlerde yaşamaktadır.⁵⁵ Güney ise, kölelik düzeni vasıtasıyla tarıma zircinlenmiştir; ancak birkaç önemli kente sahiptir.⁵⁶

Öte yandan bu dönemde, düşük tutulan gümrükler yüzünden kuzey büyük mali sıkıntı içindedir. Güney ise tersine pamuğun dünya piyasalarındaki çok elverişli konumu nedeniyle en iyi günlerini yaşamaktadır.

⁵⁵ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 39.

⁵⁶ Arthur M. Schlessinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 43.

Bu ikili yapının bir sonucu olarak çıkan iç savaş dönemi Amerikan toplumu için, bir yandan yarattığı zoraki hareketlilik nedeni ile önemli değişimlerin ortaya çıktığı bir dönem olurken, öte yandan da, ülkedeki sanayi dönüşümünün başlangıcını belirlemiştir.

İÇ SAVAŞ SONRASI A.B.D.

Güney yanlısı araştırmacıların da kabul ettiği gibi, Lincoln'ün öldürülmesi sonuçta isyancı federe devletlerin aleyhine olmuştur. Üstün kişiliği ve uzlaşma yanlısı tutumuyla Lincoln, bir geçiş dönemini kolayca atlatabilecek konumda iken, onu takip edenler bu gücü kendilerinde bulamamışlardır.

Kuramsal olarak, güney devletleri birlikten ayrılmak istemiş ama bu talepleri kabul edilmemiş ve savaş da bundan çıkmış olduğuna göre, savaşta ve savaş sonrasında hiçbir federe devletin birlikten ayrılmadığı ortaya çıkmaktadır. Soruna Lincoln'ün getirdiği yorum da böyle iken, onun yokluğunda Cumhuriyetçi parlamento çoğunluğu güneyi isyancı ilan ederek askeri bir yönetim kurma yolunu tercih etmiştir. On federe devlet baş askeri bölgeye ayrılarak asker yöneticilerin idaresine konmuş ve bu sistemin tamamen ortadan kalkması Grant'ın başkanlığına kadar sürmüştür.

Güneyde zencilere oy hakkı tanınmaması için alınan yasal tertiplere (black codes) bir tepki gibi gelişen, Başkan A. Johnson'ın suçlanmasına kadar varan bu süreç, aslında Cumhuriyetçi senatör ve milletvekillerinin savaş dönemindeki muhalefetsiz ortamı sürdürmek, başkanlık seçimlerini uzunca bir süre garantiye almak ve kuzey için önemli olup da güneyin baskısıyla geçirilememiş olan kimi yasal düzenlemeleri böyle bir ortam içinde halletmek çabalarının bir sonucudur.

Bu dönem Monroe doktrininin Amerikalılar'ı ilgilendiren yönünün yürürlükten fiilen kalkmasının da başlangıcıdır. Diğer bir deyişle, artık Amerika, kıta içinde, özellikle Orta ve Güney Amerika'da ekonomik ve siyasal etkinliğini kesinleştirirken, kıta dışı girişimlere de başlamıştır. Uzakdoğu ile ilişkilerin geliştirilmesi bu girişimlerin en önemlisidir. Önceden başlamış ticari ilişkiler bu dönemde siyasi ve askeri girişimlerle desteklenmiştir.

Etki alanlarının böylesine gelişmesi, ulusal düzeyde pazarın paylaşımını tamamlamış olan tröstlerin yeni pazarlar arama çabasına da paralel olmuştur. Bu dönem, Amerikan İmparatorluğu'nun başlangıcı olarak da anılmaktadır.⁵⁷ Nitekim, yüzyılın sonunda Başkan Theodore Roosevelt

⁵⁷ Henry F. Bedford, Trevor Colburn, *The American*, 3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972, s. 346.

bu gelişmeyi; "20. yüzyıl İngilizce konuşanların asrı olacak" sözleriyle ifade etmiştir.

İÇ SAVAŞ SONRASI ÇALIŞMA İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

Savaş sonrasında, toplumsal yapının önemli bir değişim süreci içinde olduğu görülebilir. Güneyin siyasal ve ekonomik bakımdan devre dışı kaldığı bir ortamda gelişmeleri tamamen kuzeydeki oluşumlar belirlemiştir. Ticarete koşut olarak gözlenen sanayileşmenin bu dönemde kesin olarak önderliğini ilan ettiği söylenebilir. Kurumlaşma da buna uygun oluşmuştur. 1880 de her 2000 kişiye bir banka düşmektedir.⁵⁸ 1896 yılında sermayesi en az 10 milyon \$ olan 12 şirket bulunurken, 1903 de sermayesi 50 milyon \$ olan 50 şirket vardır.⁵⁹ 1880 de en az 10.000 işçi çalıştıran 30 fabrika varken, bu rakam 1900 de 54'e çıkmıştır. En az 5000 işçi çalıştıran fabrika sayısı da aynı dönemde 45 den 81'e çıkmıştır.⁶⁰ 1867-1900 arasında işçi ücretleri %12.5 artmış, tüketici fiyatları ise %40 azalmıştır.⁶¹ Her ne kadar dönemin tamamının böyle bir refah artışı içinde geçtiği söylene- mezse de, genel eğilim bu yöndedir.

Aynı gelişmeyi işçi örgütlenmelerinin gösterdiği söylenemez. İşçilerin örgütlenme çabaları değişik baskılar altında kalmıştır. Bir yandan göçmenlerin bolluğu işçi sayısını artırırken öte yandan da işçilerin sınır boy- larına çiftçi olarak göçetme kolaylığı da bir denge yaratırken, aynı ha- reket kolaylığının da dönemin pek çok endüstrisi için var olduğunu unut- mamalıdır. Söz gelimi, bir kentte işçilerinin örgütlendiğini gören işletme sahibi, işini derhal başka bir kente taşıyabiliyordu.⁶² İşletmelerin yer de- ğiştirme kolaylığı ve göçmen bolluğu, sendikalaşmanın önünde önemli bir engel olarak yer almıştır.⁶³ Göçmen işçiler bazı alanlarda A.B.D.'ne yeni

⁵⁸ Blake McKelvey, *The Emergence of Industrial Cities*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 165.

⁵⁹ Blake McKelvey, *The Emergence of Industrial Cities*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press New York, 1973, s. 166.

⁶⁰ Blake McKelvey, *The Emergence of Industrial Cities*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 167.

⁶¹ Leon S. Marshall, *The English and American Industrial City of the Nineteenth Century*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 176.

⁶² Blake McKelvey, *The Emergence of Industrial Cities*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 161.

⁶³ Blake McKelvey, *The Emergence of Industrial Cities*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 163.

teknolojileri de taşımışlardır. Ama asıl olarak işgücüne katıldılar. Bazı işkolları, özellikle giyim sanayii tamamen göçmen işçilerin yürüttüğü bir endüstri görünümünde ortaya çıkmıştır. Bu alanda aile içinde çalışmanın kolaylığı ile başlayan gelişmeler zaman içinde bu alanlarda da istismarların ve giderek örgütlenme çalışmalarının ortaya çıkmasına sahne olmuştur.⁶⁴

1900'lere gelindiğinde, teknolojinin ilerlemesi ile birlikte işyerlerinde uzman işçilere olan ihtiyacın azaldığı, özellikle tekstil işkolunda sendikalaşmanın belkemiğini oluşturmuş olan bu kesimin tasfiyesiyle örgütlenmenin yeni bir darbe yediği görülür.⁶⁵ Ancak yine de kurumlaşmanın belli bir ivme kazandığı da bir gerçektir. Tacirin ticaret odasına kayıt olması ne kadar gerçekse, işçi için sendika da o ölçüde bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır.⁶⁶

Dönem içinde çalışma ilişkilerinin başka türden huzursuzluklara da sahne olabildiği de görülmektedir. 1873 yılında ortaya çıkan buhran döneminde tekstil ve demiryolları işçilerinin başını çektiği yasa dışı grev ve gösteriler zaman zaman güvenlik kuvvetleri ile çatışmaya kadar gitmiştir.⁶⁷ Büyük sanayiın gelişmesinin bu dönemde ortaya çıktığı gerçeği ile birlikte buna karşı kamusal bazı önlemlerin de bu dönemde söz konusu olduğu düşünülmelidir. Söz gelimi Sherman Anti-Tröst Kanunu 1890 yılında yasalaşmıştır. Dönem sonuna doğru işçilerin yaşam koşullarında genel bir gerileme başlamaktadır. Gerek kentleşme politikaları içinde gerekse çalışma koşulları bağlamında bazı kamusal iyileştirme önlemlerinin bundan sonra söz konusu olacağı açıklanmalıdır.⁶⁸

1890 yılında İstatistik Bilgileri Yöneticisi, artık bir sınırın kalmadığını ve "Amerikan tarihinin bir döneminin kapandığını" ilan etmiştir.⁶⁹

⁶⁴ Blake McKelvey, *The Emergence of Industrial Cities*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 164.

⁶⁵ Blake McKelvey, *The Emergence of Industrial Cities*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 163.

⁶⁶ Richard C. Wade, *Urban Life in Western America, 1790-1830*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 116.

⁶⁷ Leon C. Marshall, *The English and American Industrial City of the Nineteenth Century*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 173.

⁶⁸ Blake McKelvey, *The Emergence of Industrial Cities*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 164.

⁶⁹ Arthur M. Schlesinger, *The City in American Civilization*, Alexander B. Callow jr. (ed.), *American Urban History*, ikinci basım, Oxford University Press, New York, 1973, s. 45.

SONUÇ

Kuzey Amerika, daha sonra A.B.D., önce İngiltere'nin, daha sonra Avrupa'nın, hatta bir ölçüde Çin, Japonya ve Orta Doğu'nun işsiz kitlelerini özümseyen bir işlev görmüştür. Bu anlamda, özellikle Avrupa'da, sanayi devriminin önemli bir aşamasında bir çeşit emniyet subabı⁷⁰ işlevi görmüş, büyük sosyal hareketlerin ortaya çıkmasını bu biçimde önlemiştir.

Böyle bir işlevin temel kurumu, gerek gelmek isteyenler, gerekse gelmiş olanlar üzerinde ekonomik, sosyal, siyasal, dinsel v.b. sınırlamaların asgaride tutulduğu bir göç uygulamasıdır. Yüzyılımızın başına kadar bu uygulama önemli aksaklıklar olmadan sürdürülmüştür. Ortaya çıkan toplumun da hemen tamamen göçmenlerden ve hiçbir etnik grubun önemli ağırlık taşımadığı göçmenlerden oluşması, bu ülkeye her yeni gelenin kendini vatanında sayabilmesi rahathğini sağlamıştır.

Bununla birlikte bu toplum kendi milliyetçiliğini de yaratmış ve etnik bağlar zayıf da olsa, güçlü milliyetçiliğin başka ortak noktalardan hareketle ortaya çıkabileceğini kanıtlamıştır.

Çalışma ilişkilerinin gelişimi de bu heterojen yapıya uygundur. Avrupa toplumlarında ortaya çıkan sosyal sınıf hareketleri bu toplumda alt düzeylerde kalmıştır. İşçi örgütlenmeleri değişik boyutlarda ve değişik konumlarda ortaya çıkmıştır. Meslek örgütü, zanaatkar loncası, kooperatif, ticari ortaklık gibi günümüz sendikal uygulamalarına paralel olmayan örgütlenme biçimleri ortaya çıkmıştır. Bunlar, fiilen uyguladıkları yöntemlerle de farklı bir sendikacılık sergilemişler, ama zaman içinde dünya sendikacılığının olağan konumu içinde yerlerini almışlar hatta öncü duruma yükselmişlerdir.

Çalışanlara yönelik önlemlerin gelişmesi, bu önlemler sınırlılığı içinde, Federe-Federal Devlet ilişkileri, mahkemelerin tutumu, yönetim ile ilişkiler ilginç süreçlerden geçmiştir. Konumuz olan çalışma sosyolojisi ile ilgili olarak kullanılan "kültürel gecikme" kavramı, A.B.D. demiryolu işçilerinin sosyal güvenlik haklarına sahip olmaları sürecinin incelenmesinden doğmuştur.

⁷⁰ Charles A. Beard, Mary R. Beard, *A Basic History of the United States*, The New Home Library, New York, 1944, s. 294.

BİBLİYOGRAFYA

- American State Papers**, Encyclopedia Britannica, Inc., Chicago, 1952.
- Charles A. Beard, Mary R. Beard, **A Basic History of the United States**, The New Home Library, New York, 1944.
- Carl Becker, **The Declaration of Independence**, Peter Smith, New York, 1940.
- Henry F. Bedford, Trevor Colburn, **The Americans**, 3. basım, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1972.
- Renate Bridenthal, C. Koonz (ed.), **Becoming Visible; Women in European History**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1977.
- D.W. Brogan, **An Introduction to American Politics**, Hamish Hamilton, Londra, 1954.
- Alexander B. Callow jr. (ed.), **American Urban History**, 2. basım, Oxford University Press, New York, 1973.
- Bruce Catton, **This Hallowed Ground: The Story of the Union Side of the Civil War**, Doubleday & Company, Inc., New York, 1956.
- John W. Coughy, Ernest R. May, **A History of the United States**, Rand McNally, Chicago, 1964.
- Henry Steele Commager (ed.), **Documents of American History**, 6. basım, Appleton-Century-Crofts, Inc., New York, 1958.
- Merle Curti, Richard H. Shryock, Thomas C. Cochran, Fred Harvey Harrington, **An American History**, 2 Cilt, Harper & Brothers, New York, 1950.
- David Brion Davis (ed.), **Ante-Bellum Reform**, Harper & Row, New York, 1967.
- William E. Dodd, **The Old South Struggles for Democracy**, The Macmillan Company, New York, 1937.
- Carl Van Doren, **The Great Rehearsal**, The Viking Press, New York, 1948.
- Foster Rhea Dulles, **Labor in America**, 3. basım, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1966.
- Max Farrand, **The Framing of the Constitution of the United States**, Yale University Press, New Haven, 1913.
- Shelby Foote, **The Civil War**, Random House, New York, 1958.
- Lawrence M. Friedman, H.N. Scheiber (ed.), **American Law and the Constitutional Order; Historical Perspectives**, 3. basım, Harvard University Press, Cambridge, 1982.
- Gerald Gunther, **Constitutional Law: Cases and Materials**, 9. baskı, The Foundation Press, New York, 1975.
- Richard Hofstadter, **The Age of Reform**, Alfred A. Knopf, New York, 1963.
- Ford Hall, Pressly S. Sikes, John E. Stoner, Francis D. Wormuth, **American National Government**, Harper & Brothers, New York, 1949.
- Robert Reid Howison, **A History of the United States of America**, Everett Waddey Company, Richmond, 1892.
- Jefferson's Manual and the Rules of the House of Representatives**, U.S. Government Printing Office, Washington, 1975.
- Joseph J. Kwaiat, Mary C. Turpie (ed.), **Studies in American Culture**, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1960.
- Arthur Larson, **A Republican Looks At His Party**, Harper&Brothers, New York, 1956.

- I.S. Leadam, **The Political History of England**, Cilt 9, The History of England From the Accession of Anne to the Death of George II., Longmans, Green, And Co., Londra, 1909.
- Richard W. Leopold, Arthur S. Link, Stanley Coben (ed.), **Problems in American History**, 3. basım, Prentice-Hall, New Jersey, 1966.
- Henry Cabot Lodge (ed.), **The Federalist**, G.P. Putnam's Sons, New York, 1888.
- Andrew Cunningham McLaughlin, **The Confederation and the Constitution, 1783-1789**, J&J Harper Ed., New York, 1968.
- Richard B. Morris (Ed.), **A History of the American Worker**, Princeton University Press, Princeton, 1983.
- Allan Nevins (ed.), **Lincoln and the Gettysburg Address**, University of Illinois Press, Urbana, 1964.
- Roy F. Nichols, **The Invention of the American Political Parties**, The Macmillan Company, New York, 1967.
- John Dos Passos, **The Shackles of Power**, Doubleday & Company, New York, 1966.
- Henry Peeling, **American Labor**, Popular Library Inc., New York, 1962.
- Arthur Meier Schlesinger, **The Rise of Modern America**, The Macmillan Company, New York, 1954.
- Malcolm Moos, **The Republicans; A History of Their Party**, Random House, New York, 1952.
- James L. Sundquist, **The Decline and Resurgence of Congress**, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1981.
- Alexis de Tocqueville, **Democracy in America**, Alfred A. Knopf, New York, 1945.
- Allen Yarnell, **Democrats and Progressives**, University of California Press, Berkeley, 1974.